

היבטים לשוניים בפרשת במדבר פא

דקדוקי קריאה בפרשת במדבר בהפטרה ובראשון של נשוא

א ז	לַיהוָה: הַלֹּמֶד בחירק מלא, אין לבטא שווא תחת ה"ד שהיא אינה מנוקדת כלל
א ח	לְיִשְׁשָׁכָר: יש לקרא לְיִשְׁכָּר וכן בכל מקום, וכבר דובר על זה בפרשת ויצא ובוישלח
א י	פְּדָה צֹר: הה"א נחה ואינה נקראת, קרא: פְּדָצֹר
א יד	אֶלִּיָּסָף: הַלֹּמֶד בשווא נח, יש לקרוא 'אל-יסף'
א יח	וַיִּתְּלָדוּ: געיה ביו"ד והלמ"ד בשווא נח ¹
א כ	עליית שני
א כא	שֵׁשֶׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וְחָמֵשׁ מֵאוֹת: יש להאזין את קריאת התיבה המוטעמת בטפחא להסמיכה לתביר ולהדגיש בכך ששם עיקר ההפסק ²
א מז	וְהַלֹּיִם: הַלֹּמֶד בשווא נח. הַתְּפִקְדוֹ: הה"א בקמץ קטן, כן הדבר בהמשך ב לג, הפ"א בקמץ רחב והק"ף בשווא נע
ב א	עליית שלישי
ב יד	בֶּן־רְעוּאֵל: בתחילת הפרשה הופיע 'רְעוּאֵל' בדל"ת במקום ברי"ש בחנוכת הנשיאים (סוף נשא) ובמסע המחנות (י כ) שוב בדל"ת
ב טז	וַיִּשְׁנִים: היו"ד בחירק ובדגש חזק
ב כד	וּשְׁמֹנֶת־אֲלָפִים: העמדה קלה במ"ם בגלל הגעיה שם
ב לא	לְמַחְנֵה דָן: טעם נסוג אחור למ"ם
ב יב	וְהָיוּ לִי: טעם נסוג אחור לה"א
ג א	עליית רביעי
ג ב	בְּנֵי־אֶהֱרָן: געיה בב"ת!
ג ג	הַמְּשָׁחִים: המ"ם דגושה כדין אחרי ה"א הידיעה, ולכן היא בשווא נע אין כאן מְפַעֵל או מְפֻעֵל להרפות את המ"ם
ג ו	וְהַעֲמַדְתָּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה, הדל"ת בשווא נח
ג יב	וְהָיוּ לִי: טעם נסוג אחור לה"א
ג יד	עליית חמישי
ג כז	הַעֲמָרְמִי: הה"א בפתח לא בקמץ. הַעֲזִיֵּאלִי: הה"א בקמץ לא בסגול ה"א הידיעה סגולה רק לפני גרונית בקמץ רחב לא קמץ חטוף (קטן), העי"ן בקמץ קטן, לא בקיבוץ
ג לו	וְעַמְדָּיו וְאֲדָנָיו: וי"ו החיבור, לפני פתח בשווא, לפני חטף פתח בפתח
ג מ	עליית ששי
	אֶת מִסְפָּר שְׁמֹתָם: טעם טפחא בתיבת אֶת

¹ עפ"י מסורת התימנים יש בגעיה ביו"ד כדי להניע את השווא שלאחריה

² הרבה פסוקים במקרא המציינים מספר כלשהו באלפים, מוטעם דרגא-תביר-טפחא-מרכא-סו"פ. כבר ציינו בעבר את הבעיה המתעוררת בקריאת צירוף זה של טעמים, בעיקר בקרב האשכנזים, כאשר התביר הוא בעל משקל מוזיקאלי משמעותי יותר מזה של הטפחא למרות שזו מפסיק בעל דרגה גבוהה יותר מזו של התביר, כך שעלול להשתמע כאילו כתוב 'שישה וארבעים, אלף וחמש מאות 1,546 ~ 'במקום 'שישה וארבעים אלף, וחמש מאות' = 46500

ג מא בַּבְּהֶמֶת: בִּי"ת ראשונה בשווא ולא בחירק

ד א עליית שביעי

ד ג כָּל-בָּא: 'בא' ולא 'הבא', מקרה יחיד שבו אין ה"א הידיעה לפני התיבה 'בא'

ד ו וְשָׁמוּ: במלרע וכן הדבר גם בהמשך

ד ז קְשׁוֹת: שִׁין שמאלית

ד טו וְלֹא-יָגֵעוּ: גִּמ"ל בדגש חזק והשווא נע

ד יז מפטיר

ד יט וְחִיּוֹ: במלרע

הפטרת במדבר הושע ב:

ב וְשָׁמוּ: במלרע

ה וְשָׁתָה: ההטעמה בתִּי"ו פשטא מסומנת בשמאל האות האחרונה במילה³. צִיָּה: הִי"ד בדגש חזק ובקמץ, אין לקרוא 'ציאה'

ח הַנְּנִי-שָׁךְ: נו"ן ראשונה בשווא נח, על אף הקושי, והשִׁין שמאלית

ט וּבְקִשְׁתָּם: במלעיל, הקו"ף רפויה ובשווא נח

יב וְאִישׁ לֹא-יִצְלִלָנָה מִיָּדִי: טעם טפחא בתיבת וְאִישׁ

יג כָּל-מְשׁוֹשָׁה: שִׁין שמאלית. חֲדָשָׁה: החי"ת בקמץ קטן. וְכָל: בטפחא ולא מוקף

יד וְתִאֲנִתָּה: התִּי"ו בשווא נח, למרות הקושי. וְאֶכְלָתָם: במלעיל

טו וְתַעֲדָה: במלעיל והתִּי"ו פתוחה, מי שקורא בקמץ משנה משמעות

יז וְנִתְּתִי לָהּ: טעם נסוג אחור לתִּי"ו הראשונה. וְעִנְתָּה שְׁמָהּ: טעם נסוג אחור לעי"ן. וְכִיּוֹם

עֲלוֹתָה מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם: טעם טפחא בתיבת וְכִיּוֹם

יח וְלֹא-תִקְרָאִי-לִי עוֹד: צירוף קצת קשה, יש לשים לב למקום המרכא. בַּעֲלִי: עי"ן בשווא נח, לא בחטף

כא וְאַרְשִׁתִּיךָ: מלרע וכן בראש הפסוק הבא

כב וְיִדְעָתָה: העי"ן בפתח

ראשון של נשוא:

ד כג לִצְבָּא: הבי"ת רפויה

ד כה שני במנחת שבת

ד כט שלישי במנחת שבת יש ממשיכים עד פס' לז, ויש עוצרים בפס' לג.

³ כאשר המילה מוטעמת מלעיל מסומנת פשטא נוספת על האות המוטעמת. עם זאת, במילים שאין ספק במקום הטעם הסתפקו כתבי היד בפשטא בסוף המילה, והדפוסים סימנו גם במקרים האלה. למשל במילה נָח בראשית ח יג; ישעיה' נד ט. המהר"ץ מגדולי תימן ומגדולי מדקדקה התעקש להטעים מילים אלה מלרע וכן נוהגים ההולכים בעקבותיו כמו "תורה קדומה". בתוכנת מפעל כתר בר-אילן מסמנים פשטא אחת [מה שלעניות דעתי לא נכון לעשות, כי עלול להטעות]. בפרויקט השו"ת מסומן כפול.

בשבועות הקודמים הבאתי את דברי אברהם נפח ז"ל. הוסבר כבר שדבריו מובאים אם יש בהם עניין לשוני, אבל לעניין פרשנות, אני מעדיף להשאירו בחוץ.

דפי פרשת השבוע בר-אילן במדבר פא

פרופ' יהונתן יעקבס, המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר אילן
ר' יוסף בכור שור (ריב"ש) הוא מפרשני המקרא החשובים ביותר. הוא חי בצפון צרפת במאה האחרונה של האלף החמישי בערך. היה תלמידם של רשב"ם ועל ר' יעקב תם, והשתייך לאסכולת הפשט הצפון צרפתית שנוסדה על ידי רש"י. פירושו לתורה לא זכה לפופולריות שלה זכה פירושו של רש"י לתורה. עם זאת, עיון בפירושו מגלה שריב"ש היה פרשן מקורי, חדשני ולעיתים אף נועז. אחד החידושים הגדולים של ריב"ש היה הצבעתו על מקרים שבהם המקרא מתאר לכאורה שני אירועים שונים, אך לדעתו מדובר בשני תיאורים של אירוע אחד. חידוש זה ייחודי לריב"ש, ואיש לא קדמו בצפון צרפת בעניין זה.⁴

במהלך פירושו לתורה הצביע ריב"ש על כמה מקרים כאלה. לדוגמה:
א. בתורה מסופר פעמיים על הבאה פלאית של עֲלֹו כדי להשביע את רעבונו של בני ישראל במדבר (שמ' טז:ג; במ' יא:ד-ו). דעתו של ריב"ש היא שבשמות נתן הקב"ה לבני ישראל מן בלבד, וְהַעֲלֹו אומנם נזכר בשמות, אך למעשה ירד רק כפי שמתואר בפרשה השנייה במדבר.

ב. פעמיים מתוארת בתורה הוצאה פלאית של מים מהסלע (שמ' יז:א-ז; במ' כ:א-ג). ריב"ש טען שלא אירעו שני אירועים כאלה, אלא רק פעם אחת הוצאו בצורה פלאית מים מהסלע.

ג. לדעתו, מלחמת המעפילים בכנענים בשנה השנייה ליציאת מצרים (במ' יד:מא-מה) היא למעשה מלחמת ישראל בכנעני מלך ערד (במ' כא:א).
להלן ברצוני להדגים את שיטתו זו בעניין הסיפור הכפול על מניית בני ישראל במדבר. פעמיים נמנים בני ישראל, ובמניין מתקבלים מספרים זהים, למרות שעברו חודשים רבים בין שני המניינים. בשמ' ל:יא-טז ה' מצווה על בני ישראל, שבמהלך מנייתם יתנו מחצית העקל לאדם לצורך בניית המשכן. בשמ' לח:כו נמסר על תוצאות המניין, ולפי הכתוב שם מספר בני ישראל הוא "לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים". בבמ' א:יח-יט ה' מצווה על מניין נוסף, ותוצאותיו: "וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקָדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים (במדבר א, מו). התוצאות הזהות של שני המניינים מעוררות כמובן תמיהה: סביר להניח שהמניין הראשון התקיים חודשים רבים לפני הקמת המשכן⁵, ואילו המניין השני התקיים בא' באייר בשנה השנייה ליציאת מצרים, דהיינו חודש לאחר הקמת המשכן. האם לא השתנה כלל מספרם של בני ישראל בחודשים שעברו בין שני המניינים?⁶

חידושו של ריב"ש הוא שהמניין המתואר בספר במדבר הוא המניין היחיד שהתקיים. ריב"ש חזר על חידושו זה במספר מקומות, והם יוצגו להלן לפי סדר הופעתם.

ריב"ש הציג את שיטתו בקיצור כבר בתיאור הציווי הראשון על המניין וּלְקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכֶּפֶרִים (שמות ל, מז) – אף על פי שלא נימנו אלא לחודש אחד אחר שהוקם המשכן, שבאחד בניסן הוקם המשכן, בשנה שנייה לצאתם מארץ מצרים, ובראש חודש אייר שלאחריו צוה הקדוש ברוך הוא למנותם, כדכתיב בְּמִדְבַּר סִינִי (במדבר א, יט) הכי קאמר הקדוש ברוך הוא למשה – כפי כסף הכיפורים תשים בעבודת המשכן

⁴ עיון זה מבוסס (בשינויים קלים) על: י' יעקבס, בכור שורו הדר לו – ר' יוסף בכור שור בין המשכיות לחידוש, ירושלים תשע"ז, עמ' 230-244.

⁵ המשכן הוקם בתאריך א' בניסן, בשנה השנייה ליציאת מצרים (שמ' מ:ב).

⁶ ראו סקירת פתרונות שונים שניתנו לשאלה זו (ללא אזכור ריב"ש) אצל אלחנן סמט, עיונים בפרשות השבוע, ירושלים תשס"ב, עמ' 144-15.

בצימצום, כדכתיבי קראי: "וְכִסְף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כֶּכֶר וְאַלֶּף וְשֶׁבַע מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" (שמות לח, כה) ⁷

בפירושו זה מתברר, שלדעת ריב"ש נימנו בני ישראל פעם אחת בלבד, במניין המתואר בספר במדבר. דהיינו, הציווי שציווה ה' למנות את בני ישראל, הכתוב בשמות (ל:יא-טז), בוצע למעשה מאוחר יותר, כפי שמתואר בספר במדבר. נשאלת אם כן השאלה, כיצד ציווה ה' על משה לקחת את הכסף שיתקבל במניין לצורך עבודת המשכן, והלא לפי זה היה המניין רק לאחר סיום העבודות?

תשובתו של ריב"ש לשאלה זו אינה ברורה. נראה שלפי דעתו, משה צריך היה להעריך כמה כסף יתקבל במניין העתידי, וסכום מוערך זה (שהגיע מתרומות בני ישראל ללא קשר למניין) ישמש לצורכי בניית המשכן.

ריב"ש הרחיב וביאר את שיטתו בפירושו לתוצאות המניין הכתובות בשם' לח:כה. ראשית הניח ריב"ש, שהתרומות שתרמו בני ישראל לצורכי הקמת המשכן – בזהב בכסף ובנחושת – היו מעבר לנצרך, והעודפים הונחו בצד לצורכי בדק הבית ולצרכים אחרים. על בסיס זה חזר ריב"ש על הנחתו שהמניין התקיים רק לאחר הקמת המשכן, והאזכור כאן מתייחס למניין העתידי: והם לא נימנו אלא לאחר שהוקם המשכן חדש אחד, כמו שמפורש בַּמִּדְבָּר סִינִי (במדבר א, יט) וכאן מגיד לך שהכסף מניין העדה עלה למאת ככר, ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים כשמונה אותם, ואיתרמי שבמניין זה שבצמצום הוצרך למשכן כמו שמפרש והולך.

והכי קאמר קרא: "וְכִסְף פְּקוּדֵי" (שמות לח, כה) כשמונה אותם משה על פי השכינה חודש אחר שהוקם, כדכתב הכא דבאחד לחודש הראשון בשנה השנית הוקם המשכן, וּבַמִּדְבָּר סִינִי כתיב דבאחד לחודש השני בשנה השנית צוה הקב"ה למנותם, וקאמר הכא דכסף פקודי העדה כשמונאם עלה למאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל, וכן הוצרך למעשה המשכן, כדמפרש והולך. ומגיד לך דהכי איתרמי. לדעת ריב"ש, האזכור בספר שמות מעיד על צירוף מקרים יוצא דופן: בזמן הקמת המשכן השתמש משה בסכום מסוים על כסף שהתקבל מתרומות בני ישראל, ובמניין שהתקיים לאחר הקמת המשכן, ועבו נתן כל אחד מהנמנים מחצית השקל, הצטבר סכום זה לסכום שבו השתמש משה בזמן הקמת המשכן!

בעלב הבא ביאר ריב"ש את הקשיים בסברה שלפיה היו שני מניינים שונים: אלא הא אינו נראה שנמנו ב' פעמים, כיון שנמנו פעם אחת ועדיין עומדין באותו מניין למה יחזור וימנם. ועוד, שצריך לומר שמניין שמותם מתשרי ומניין הפסוק מניסן. ועוד, שצריך לומר שלא מת אחד מישראל מיום הכיפורים ועד אייר, המקום יעמידם לחיים.

בקטע זה התפלמס ריב"ש בצורה סמויה עם פירושו של רש"י (שם' ל:מז), שאף הוא התלבט בשאלת התוצאות הזרות על שני המפקדים. ריב"ש הקשה שלוש קושיות על הנחת רש"י שהיו שני מניינים שונים: ראשית, אם באותם חודשים לא השתנה מספר בני ישראל, אין סיבה למנותם פעם שנייה; שנית, רש"י חייב להניח שהיו בו זמנית שני סוגי מניינים: מניין ליציאת מצרים ומניין לשנות העולם, וזו הנחה בעייתית; ושלישית, רש"י חייב להניח שאיש לא מת באותם חודשים שבין המניין הראשון לבין המניין השני, והנחה זו אינה מתקבלת על דעתו של ריב"ש.

ריב"ש חזר ופירט פעם שלישית את שיטתו בפירושו לבמדבר א:א: "באחד לחדש השני" – חדש אחד אחר הקמת המשכן, שנתקן המשכן להעמיד הכהנים על עבודתם, ועברו ימי המילואים ונסדרו הקרבנות, והזהיר עליהם על ענייני הטומאות, שלא יטמאו את המשכן – צוה למנות את החיילות שיחנו סביב למלך ושוראיו... להלחם... זה פעם ראשונה שנמנו, כי ביציאת מצרים לא נמנו... ומה שאמר ב'אלה פקודי'

⁷ בסוף הקטע הזה מסומן בכתב היד 'הגה"ה', אך על פי התוכן ברור שהקטע שייך לריב"ש. ייתכן שהסימון מתייחס רק למשפט האחרון, וייתכן שריב"ש עצמו הוסיף את כל הקטע על פי שיטתו

"בְּקַע לְגִלְגָּלֶת (שמות לח, כו)" – זהו זה מניין שבכאן, אלא שאומר שם כי מניין הכסף שהוצרך למשכן, זהו "בְּקַע לְגִלְגָּלֶת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל לְשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" למניין הפקודים שבכאן, להראות חיבתן של ישראל דאיתרמי כי, שאין לומר שנימינו שני פעמים ולא פחתו ולא הותרו. אלא נראה שהם התנדבו כסף למשכן, כל אחד כפי נדבת לבו, ולא הוצרך אלא בזה המניין, וכשמנום, ראו דהכי אתרמי, ונכתב לְשֶׁם לְלַמְּדֵנוּ דהכי איתרמי.

התוספת החשובה שהוסיף ריב"ש בפירושו זה היא הנימוק לאזכור המוקדם בשמות למניין שבוצע מאוחר יותר כמתואר בספר במדבר: "להראות חיבתן של ישראל דאיתרמי הכי". צירוף המקרים הזה מלמד על חיבתן של ישראל, התברר, שהסכום שהם תרמו במניין זה בדיוק לסכום הכסף שבו השתמש משה בזמן בניית המשכן, ואולי לדעת ריב"ש מלמדת ההתאמה על המספר הגדול של התורמים במהלך הקמת המשכן.

מתברר אם כן, שלפי פירושו של ריב"ש, בשמ' לח:כה-כו אין תיאור של אירוע היסטורי בהתרחשותו. לדעתו, פסוקים אלו שולבו על ידי משה בזמן כתיבת הפרק כדי להצביע על צירוף המקרים שממנו ניתן ללמוד על חיבתן של ישראל. ע"כ יהונתן יעקבס

א א הרב גור אריה צור נר"ו לעומקו של מקרא

בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשָּׁנָה הַשְּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר

יֵשׁ לִיתֵן טַעַם מְדוּעַ פֶּתַח בְּפִרְשָׁה זֹאת שֶׁאֵין מְקוּמָה כָּאן. שהרי כאן נאמר בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשָּׁנָה ובפר' בהעלתך (ט,א) נאמר בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. ולכאורה היה לו להקדים את פרשת בהעלתך שכתוב בה בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן ואח"כ פר' במדבר שכתוב בה בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַשָּׁנָה. ועוד יֵשׁ לִיתֵן טַעַם במה שפירש רש"י על הפסוק שָׂאוּ אֶת-רֹאשׁ וְגו' (א,ב) מתוך חִיבָתָן לפניו מונה אותם וגו'. ולכאורה שייך יותר לפשט הכתוב לומר מתוך חשיבותן לפניו מונה אותם וגו'. כי שָׂאוּ הוא לשון חשיבות, ומדוע הזכיר רש"י דווקא עניין חִיבָתָן.

ולעומקו של מקרא יֵשׁ לומר כי כפי שנתן רש"י טַעַם מדוע לא הקדים את בהעלתך כפי שהיה ראוי, כי יֵשׁ בַּהּ מִשּׁוֹם גְּנוּתָם של ישראל, נשכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד, כן הקדים את במדבר שיש בה חִיבָתָן של ישראל.

וזה לעומת זה הכתיבה התורה. כנגד גְּנוּתָם בפר' בהעלתך, הקדים את חִיבָתָן בפר' במדבר, והוא כעין הקדמת תרופה למכה, ותיקון לגנותם.

ועדיין יֵשׁ לשאול, והרי הקדים לבהעלתך גם את פר' נשא, ובמה תוצדק הקדמתו, פרט לכך שעניין אחד לבמדבר-נשא, שהוא המשך פקודת הלויים.

ולעומקו של מקרא יֵאמֹר, שכל עניניהם של במדבר-נשא הם ענינים של הַשְׁכָּנַת שְׁלוֹם, בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו, בין האדם ליִצְרוֹ ובין האדם ליִצְרוֹ. ובאשר גלוי לפניו ית' שעתידים להיות במדבר במחלוקות ריב ומדון, כגון מרגלים, קרח ועוד, לכן הקדים פרשיות אלו במדבר-נשא שיש בהם כדי ליתן כח להתגבר על כל הקליפות האורבות לנו במדבר.

ואשר על כן הכתיבה לנו התורה בפרשיות אלו סדר השכנת שלום בעולם, כדלהלן:

וכגון גזל הגר⁸, שהוא השכנת שלום בין אדם לחבירו, מי-סוטה שהם השכנת שלום בין אשה לבעלה, קרבת שלמים של הנשיאים המשימים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, בין האדם ובין יוצרו, נזיר שהוא השכנת שלום בין האדם ובין יוצרו, והתוודו את חטאתם שהוא השכנת שלום בין האדם לנפשו, שילוח הטמאים מחוץ למחנה שהוא השכנת שלום בין המחנות, "אַל תִּכְרִיתוּ (במדבר ד, יח)" שהוא השכנת שלום בין הכהנים ללויים, ופדויי הבכורים שהוא השכנת שלום בין הלויים והבכורים. וכן, סדר המסעות והדגלים והמחנות שהוא השכנת שלום בין פמליא של מטה ופמליא של מעלה המכוונים זה לעומת זה, וראש וראשון לכולם היא ברכת הכהנים אשר מסתיימת ב"וְיָשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם" (במדבר י, כו). ומשמעה של הברכה לא רק שהקב"ה ישים עלינו שלום, אלא גם יתן לברואיו את הכוחות להמשיך השכנת השלום בעולמו. ואשר על כן הקדים הכתוב את פרשת הדגלים לקיים "וְדָגְלוּ עָלַי אֲהָבָה (שיר השירים ב, ד)", ולהודיע חיבתו של ישראל שמישימים שלום בעולם על ידי עסק התורה, שכל נתיבותיה שלום.

לָדָּא אֱלִיָּסָף בֶּן-דְּעוּאָל: (א, יד')

וְנִשְׂא לְבָנֵי גִד אֱלִיָּסָף בֶּן-דְּעוּאָל (ב, יד)

יש ליתן טעם, מדוע יקרא אבי גיד פעם בלשון דְּעוּאָל ופעם בלשון דְּעוּאָל. ולעומקו של מקרא יש לבאר הטעם כאשר מעיד עליהם הכתוב: וּמִקֵּנָה רַב הָיָה לְבָנֵי רְאוּבֵן וּלְבָנֵי גִד עֲצוּס מְאֹד (במדבר לב, א ועוד בפסוקים הבאים). ואע"פ שבני ראובן היו עמוס, הרי שבני גיד היו הראשונים לְדַבֵּר לפני משה באמרום: עֲטוּת וְדִיבֵן וּגו' אֶרֶץ מִקְנֶה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה: וּגו' יִתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְעַבְדֶּיךָ לְאַחֲזָה אֶל תַּעֲבֲרֶנּוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. ובחשבם כי לא נתן להם הקב"ה מקנה רב אלא כדי לזכות בארץ מקנה מעבר לירדן אשר לא בארץ חמדה, טעו בזה טעות מרה. כי לא מחשבותיו מחשבותיהם, והם לא ידעו הסוד. שלא נתן להם הקב"ה מקנה רב ועצום מאד אלא כדי ללמוד ממנו כיצד לרעות את האמונה ועל ידה לזכות דוקא בארץ חמדה.

כי את האמונה צריך לרעות כְּרִיעַ עֲדָרָו (ישעיהו מ, יא), להשקותה ולהאכילה ולטפחה ולגדלה, ואם היו עושים כן, היו בוטחים בה' ומבקשים לשכון בארץ חמדה שהיא מכוונת כנגד הארץ העליונה, ולא היו הראשונים לצאת לגלות המרה. וכמאמר המדרש רבה פסקה כב: וַיִּגְלֹם לְרְאוּבֵנִי וּלְגִדִּי וְלַחֲצִי שִׁבְט מְנַשֶּׁה (דברי הימים א ה כו): וּמִי גָרַם לָהֶם – עַל שֶׁהִפְרִישׁוּ עֲצָמָם מִן אַחֲיָהֶם בְּשִׁבְלֵי קִנְיָנָם. וכן מובא בזה"ק בהר קי עמ' ב': וְרִיעָה אֲמוּנָה (תהלים לו, ג), הוּא דְּבַר לָהּ [נתנהג את אמונתך] בְּכָל רְעוּתָךְ. וכדאמר דוד המלך ברוח קדשו: בָּטַח בַּה' וַעֲשֵׂה טוֹב שָׁכֵן אֶרֶץ וְרִיעָה אֲמוּנָה.

ועוד שם בזה"ק: תָּא חֲזִי, בְּנֵי מְהִימָנוּתָא מְדַבְּרֵי לְהַאי לְרְעוּתָהוֹן בְּכָל יוֹמָא. [בני האמונה רועים את אמונתם בכל יום מחדש]. מֵאֵן אֵינֹן בְּנֵי מְהִימָנוּתָא. [כמי הם

⁸ א"ה. עיקר העניין הוא גזל באופנים שונים שנשבע עליו לשקר, ומוסיף לקרבן האשם תשלומי הגזלה בתוספת חומש. כאן התורה מוסיפה שאם הגזל מת ואין לנגזל יורשים כלומר גר שגם אם יש לו אחים או בנים שנולדו לו לפני שנתגייר, אינם נחשבים קרוביו, ויתן קרן וחומש לכוהנים. השכנת השלום היא בהשבת הגזלה.

בני האמונה, דלא חס על דיליה, וידעי דהא קודשא בריך הוא יהיב ליה יתיר.
 כְּמִה דְּאֵת אָמֵר, יֵשׁ מְפֹזֵר וְנוֹסֵף עוֹד (משלי יא, כד).
 ואשר על כן שמו אליסף, שכל המוסיף מוסיפין לו, וככל שיוסיף בבטחון בה' ובעשית הטוב, יזכה לשכון בארץ העליונה.
 וזאת על ידי שיהיה רועה את אמונתו כרועה עדיו. דואג לה לאמונתו למאכל ומשתה רוחני, מטפח אותה ומגדל אותה ושומר עליה מן המוזיקים המנסים לפגוע בה.
 והוא ענין בן דְּעוּאָל וּבֶן רְעוּאָל שנקרא בן רְעוּאָל כדי שיהיה רועה אמונת-אל. ועל ידי כך יגיע להשגות עליונות להיות בן דְּעוּאָל, היודע את אביו שבשמים וממילא יבטח בו בכל לבו ויהיה נשמר על ידו בכל דרכיו ומתברך ממנו עד בלי די.⁹
 ועל דרך הסוד, וְרַעַה אָמוּנָה על ידי המלאך רַעַה הוא המלאך הנקרא רהע שהוא שם ק' מע"ב שמות היוצאים מן הפסוקים של ויסע ויבא ויט, הוא המלאך המתלווה לכל אשר נדבה רוחו להיות רועה את אמונתו ולקיים בזה וְרַעַה אָמוּנָה. שאם לא כן יתהפך עליו להיות המלאך רַע"ה הנשלח להוציא אותו מְרַעְתּוֹ שלא תבואהו על אשר לא שות לבו לרעות את אמונתו.
 ועל דרך הצח, כל הַרַעַה את אמונתו מגיע לדרגת דְּעָה חכמה, וכפי שחיבר דונש¹⁰ בפיוט הק' שהוא נוטריקון לשמו:
 דְּעָה חֲכָמָה לְנִפְשָׁךְ (משלי כד, יד) / והיא כתר לראשך, / נצור מצות קדושך, / שמור שבת קדשך. שעל ידי דרגה של רַעַה מגיעים לדרגה של דְּעָה.

הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו (ב-ב) אֵישׁ עַל-דָּגְלוֹ בְּאֵתָהּ לְבֵית אֲבֹתָם יַחְנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֶהֱל-מוֹעֵד יַחְנוּ:

מזה שהטעמים הפסיקו ביאיש על דגלו באותות, מבואר כפירוש הראשון של רש"י, שיבאותותי זה מפה צבועה שהיא סימן איזה דגל זה, ולכן יבאותותי הוא ענין לעצמו. ואח"כ אמר שחילוק הדגלים היינו לפי יבית אבותי. [והיה ראוי שיהא יגרשי שיפסיק ביאיש על דגליו, אלא שנחסר מחמת הסמיכות לפשטא שביבאותותי]. דלפירושו השני יבאותות לבית אבותי הוא ענין אחד, ואין להפסיק באמצע.

{ג} וְהַחֲנִים קִדְּמָה מִזְרָחָה דָּגֵל מַחְנֶה יְהוּדָה לְעִבְאָתָם וְנִשְׂאָ לְבָנֵי יְהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן-עֲמִינָדָב: {ד} וַצַּבָּאוּ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֱלָף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:

לכאורה היה נראה שיוצבאו זה המשך לפסוק הקודם, שבדגל מחנה יהודה יש את הנשיא, וגם את צבאו. ואח"כ הפסוק אומר את המנין, יפקודיהם ארבעה ושבועים אלף וגוי. וכן משמע שפירש התרגום, שתירגם יפקדיהם - ומניניהו, וכן משמע גם תרגום יונתן שכתב וסכומהו. אך א"כ לא היה ראוי להפסיק ביוצבאו ופקודיהם, אלא היה ראוי להטעים: וַצַּבָּאוּ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֱלָף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:

ולכאורה מבואר כהרס"ג שיוצבאו ופקודיהם הכוונה יומנין צבאו, אך לכאורה זהו רק ביאור הענין, ואינו כלשון הפסוק.

ואולי י"ל שהטעמים פירשו את יפקדיהם כמו פְּקוּדֵי חֲחִיל (במדבר לא, יד), שמתורגם ידממן על חילאי. [וכן לעיל א נ יפקדי, פירשו התרגום ורש"י שהוא לשון מינוי. וכן פירשו

⁹ א"ה. אולי בנותן טעם להוסיף את פירוש רש"י על וַיִּנְאֵר רַאשֵׁית לֹו כִּי יָשָׁם חֲלֻקָת מַחֲזֵק סָפֹן (דברים לג, כא) וַיִּנְאֵר רַאשֵׁית לֹו - ראה ליטול חלק בלחץ סיוחן ועוג שהיא ראשית כינוש הארץ. וכי שם חלקת - כי ידע אשר שם בנחלתו חלקת שדה. קבורת מחזק, והוא משה (ראה ספ"ד שנה). סָפֹן - לוותה חלקה ספונה וטמונה מכל צדיה, שנאמר "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ" (דברים לג, ו'). בזה יש לימוד זכות על גד שלא בא רק בשביל תאות ממון.
¹⁰ א"ה. מכונה גם אדונים הלוי בן לבראט.

יתפקדי לקמן ג י]. ויוצבאו ופקדיהסי הכוונה לומר שגם אנשי הצבא וגם הממונים עליהם היו חונים עם הנשיא במחנה. ואח"כ אמר שכולם ביחד היו 74,600.¹¹ אך לעת עתה לא מצאתי לאחד שיפרש כן את תיבת יפקדיהסי.^{12 13}

{ג-כט} משפחת בני-קהת יחנו על ירך המשכן תימנה:

כאן יש הפסק בייחוני, וחיברו את יעל ירך המשכן תימנה. ואילו לקמן בפסוק לה כתוב ונשיא בית-אב למשפחת מררי צוריאל בן-אביחיל על ירך המשכן יחנו צפנה: הרי שהפסיקו ביעל ירך המשכן יחנו ואח"כ אמר יצפנה.

ונראה שהטעם בזה משום שכאן כשאמר יחנו על ירך המשכן עדיין לא מובן לאיזה ירך כוונתו, ולכן אין להפסיק בימשפחות בני קהת יחנו על ירך המשכן, עד שיאמר שהכוונה לירך יתימנה. אבל כיון שכבר כתוב כאן שבירך הדרומי חונים בני קהת, כשכתוב בפסוק לה שבני מררי יחנו על ירך המשכן, ממילא מובן שהכוונה לירך הצפוני, ולכן אפשר להפסיק ביעל ירך המשכן יחנו, ואח"כ מוסיף להסביר שהכוונה לירך הצפוני.

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעושיאים לשוניים

ברכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺

¹¹ אמנם יכל הפקדיסי שבפסוק ט הכוונה ימנויים, שהרי כל המנויים, דהיינו בין הממונים ובין אנשי הצבא, היו ביחד 186,400. וכן בפסוק לב יכל פקודי המחנות לעבאתסי, הכוונה מנין כל היוצאים בצבא.

¹² והנה ראיתי לאחד מזמנינו, [אינני זוכר מי], שציין כי בכל מקום שיפקודיהסי הכוונה ללשון מינוי יש דגש בידל"תי. ואם כלל זה נכון, א"כ כאן שאין דגש מבואר שהכוונה לשון מנין. ודלא כדברינו.

א"ה. המלה פקדה היא בלי וי"ו ודגש בדל"ת וכן מלים קשורות כמו ופקדת (במדרג ג, לו) אבל פקודים בלי דגש הוא רבים של פקוד - בינוני פעול של פוקד, כמו כתוב-כתובים.

¹³ וקשה שמצינו בדברי הימים ב כו יא דכתיב: ויהי לעזיהו חיל עשה מלחמה יוצאי צבא לגדוד במספר פקדתם ביד (יעואל) יעאל הסופר ומעשיהו השופט על יד-חנניהו משרי המלך: הרי שהפסיק בייצאי צבא לגדוד מספר פקדתסי, אף ששם יפקדתסי הכוונה ללשון ימספרי.

וי"ל ששם כוונת הפסוק רק לומר שהיה מספר פקודתם תמיד בידי יעאל ומעשיהו. ואין הכוונה למספר מסויים. אבל כאן אם נפרש שיפקדיהסי היינו ימספרסי, א"כ אין לו משמעות בעצמו, אלא זה מחובר למספר הכתוב בהמשך, וא"כ לא שייך להפסיק בייפקדיהסי.